

עשרים שנים לחוק השוויון - הישגים, שינויים ואתגרים

בו כך שיאפשרו גם לאנשים עם מוגבלות לקחת חלק בהם. החוק מדבר על שינוי מתפיסה של חסד, תפיסה שהייתה (ולצער, עדין קיימת בחלק מהמקומות) מושרשת וחזקה בחברה הישראלית, לתפיסה של זכות. ייחודו של החוק באמירה שיש לנקוט בפעולות הנדרשות כדי שאנשים עם

אברמי טורם, נציב שוויון זכויות לאנשים עם מוגבלות, משרד המשפטים.

מוגבלות יוכלו להיות חלק בלתי נפרד מהחברה, בכל מקום ולאורך כל החיים. החוק מדבר גם על הצורך לוודא כי אנשים עם מוגבלות יוכלו למצות את הפוטנציאל האנושי הטמון בהם ולקבל החלטות אודות גורלם. עקרונות שלכאורה נראים לעיתים מובנים מאליהם, אולם על מנת שיתממשו היה צורך לעגנם ברגולציה ובכלי אכיפה.

אל החוק התווסף בשנת 2005 פרק הנגישות המקיף, אשר קבע עקרונות הנגשה עבור כל תחומי החיים. הפרק הותנה בהתקנת תקנות על ידי משרדי הממשלה השונים. מדובר בתהליך ארוך ומורכב אשר נציבות שוויון זכויות לאנשים עם מוגבלות ניצחה עליו והובילה להשלמתו, פרק אחר פרק, במהלך העשור האחרון. התקנות כוללות התייחסות לכל הנדבכים – החל מבנייני ציבור חדשים, מבני מגורים, תפקידם של מורשי הנגישות ועד מבני ציבור קיימים ותקנות נגישות שירות מפורטות ומקיפות הכוללות התייחסות לכל מרכיבי השירות והמידע וכן לנגישות אינטרנט. התקנות כוללות גם היבט של מערכות כגון מערכת החינוך וההשכלה גבוהה ומערכת הבריאות. התקנות האחרונות שהותקנו התייחסו לנגישות פרטנית של בתי ספר והן הושלמו לאחר עשור של דיונים בין משרדי החינוך, האוצר וארגונים.

לצערי, למרות כל זאת, טרם הותקנו כל תקנות הנגישות שבאחריות חלק מהמשרדים ובכלל זה חסרות במיוחד התקנות העוסקות בנגישות שירותי בריאות ונגישות שעת חירום. כמו כן, חסרים בחוק פרקים משמעותיים כגון חיים בקהילה ואומבוסדמן. אנו נמשיך לפעול לחקיקת פרקים אלה. למרות החקיקה שאינה מלאה ניתן לומר כבר כעת כי חוק שוויון זכויות לאנשים עם מוגבלות חולל שינוי מהותי והביא עד כה להישגים משמעותיים בשני העשורים האחרונים.

הנתונים הסטטיסטיים של שני העשורים האחרונים מעידים על שינוי והתקדמות בכל המדדים בעקבות החוק. למשל, בהקשר לשילוב חברתי – בשנת 2002 20% האנשים עם מוגבלות דיווחו שאין להם על מי לסמוך בשעת חירום, בשנת 2015 ירד מספר זה ל-12%. בתחום התעסוקה אנו רואים שיפור מגמה יפה כאשר בשנת 2002 רק 40% מהאנשים עם מוגבלות עבדו ואילו בשנת 2015 51% מהאנשים עובדים. לשמחתי יש לא מעט דוגמאות נוספות המצביעות על שינוי ושיפור. עם זאת, הפערים בין אנשים עם מוגבלות לאנשים ללא

מוגבלות עדיין קיימים ואנו נמשיך לפעול לשיפור ושינוי הנדרש.

מעבר לנתונים הסטטיסטיים, ההישג המשמעותי ביותר הוא התחושה שהמרחב הציבורי נגיש יותר ואיתו הציפייה הברורה של אנשים עם מוגבלות בישראל ומשפחותיהם לחיות חיים רגילים, כמו כל אזרח אחר. אנשים מצפים, ולשמחתי דורשים, להגיע לכל מקום, ליהנות מכל אירוע, להשתמש בכל שירות, לעבוד, ללמוד, לשרת בצבא, להיות שותפים בחיי הקהילה, להתנדב ובעיקר לקחת חלק.

אחת הסיבות להצלחה היא שהחוק קבע כלים ברורים ליישומם – בראשם הקמת נציבות שוויון זכויות לאנשים עם מוגבלות. כגוף ממשלתי רגולטורי יכולה הנציבות לפעול במגוון גדול של כלים ועם שיניים משפטיות כדי לדאוג ליישום אמיתי של החוק.

נציבות השוויון הולכת וגדלה עם השנים. מגוף קטן ולעיתים חלש היא הפכה לגוף משמעותי עם כ-50 עובדים בשלוש מחלקות שמבצעים את מגוון הפעולות – אכיפה של חקיקת הנגישות, טיפול בפניות ציבור, תביעות, חקיקה, קידום מדיניות בתחומי חיים שונים כגון תעסוקה וחינוך וכמובן פעילויות רבות לשינוי עמדות הציבור. יש לנו ועדה מייעצת ואנחנו מקפידים להתייעץ ולא רק איתם אלא גם עם נציגי ארגונים ואנשים עם מוגבלות בכל התחומים שעל שולחנו.

נציבות שוויון זכויות לאנשים עם מוגבלות מטפלת בכ-6,000 פניות ציבור בשנה, מגישה למעלה מ-20 תיקים לבית המשפט ומביעה את עמדתה המשפטית בעוד עשרות תיקים.

האכיפה של מפקחי נציבות השוויון בתחום הנגישות מתקיימת בכל הארץ, באמצעות למעלה מאלף בקורות בשנה. הבקורות מתבצעות בדגש על מקומות אליהם מגיע הציבור הרחב – בין אם אלה מרכזי קניות, מרכולים, משרדים מרכזיים או מקומות פנאי, תרבות ובידור. חלק מן הבקורות נסמך גם על תלונות המגיעות מהציבור אודות מקומות שטרם הונגשו או שירות שלא ניתן כראוי. מפקחי הנציבות ממשיכים את המעקב אחר הליקויים שהתגלו ובמקרים הנדרשים הליך האכיפה נמשך גם במישור המשפטי, האזרחי או הפלילי.

קידום תחום הנגישות מתבצע גם באמצעות מערך הסברה והדרכה, כתיבת תכנים לאתר והפקת חוברות הדרכה לציבור החייבים ולציבור אנשים עם מוגבלות; השתתפות בהכשרת מורשי נגישות

ויצירת פורומים שונים לקידום המקצועי, בירור סוגיות שעולות מהשטח, הכשרת גורמי מקצוע כגון רכזי נגישות ברשויות ובמשרדי הממשלה ועוד ועוד.

נגישות היא תנאי הכרחי להשתלבות והכלה, אך לא ניתן לעצור בה ועל כן נציבות השוויון פועלת גם בתחומים נוספים לקידום שוויון מלא של אנשים עם מוגבלות וליישום אמנת האו"ם בדבר זכויות אנשים עם מוגבלות. בתחום התעסוקה אנו פועלים מול מעסיקים כדי לממש את תיקון 15 העוסק בייצוג הולם בגופים ציבוריים. אנו עובדים מול משרדי הממשלה השונים, כגון משרד החינוך, כדי לשנות עמדות ולהטמיע מדיניות מקדמת שוויון ועוד. אנו עורכים בקורות במסגרות דיור חוץ-ביתי ומגישים דוחות, מפקים מידע ומהווים גורם ידע בתחום. בתחום שינוי העמדות וההסברה אנו עורכים עשרות פעילויות הדרכה, כנסים וקורסים, מפקים קמפיילים וחברות מידע, מפעילים דף פייסבוק ועוד.

ככל שהנציבות הולכת ומתחזקת, אנו רואים גם התחזקות של תנועת המטוטלת כנגדנו – בין אם זו באה לידי ביטוי בבג"צים כנגד סמכויות האכיפה שלנו, בחוק ההסדרים שדרש לדחות את לוחות הזמנים להנגשה עבור מבני משרדי הממשלה ובין אם בחקיקה שמבקשת לסתור את עקרונות השוויון כמו הרפורמה בחינוך המיוחד שעברה השנה ועוררה התנגדות חזקה.

ועדיין, למרות כל ההישגים, חשוב להכיר בכך כי גם עשרים שנים לאחר החוק, עדיין יש לכולנו דרך ארוכה לשוויון זכויות מלא. מהתיקים שנציבות שוויון זכויות לאנשים עם מוגבלות עוסקת בהם אנו עדים לכך שעדיין אנשים עם מוגבלות חווים אפליה וחסמים בחיי היום-יום שלהם, בין אם זה בתעסוקה או בשילוב בחינוך. עדיין באופן יומיומי אנשים מגיעים למקום והוא אינו נגיש, גם אם נאמר להם שהוא כזה והם נאלצים לוותר או לצמצם את הפעילויות שהם עושים. פעמים רבות מדי אנשים נתקלים בנותני שירות שלא קיבלו הכשרה, שאינם יודעים כיצד לתת שירות נגיש ומותאם ומרימים גבה שאדם עם מוגבלות בכלל הגיע למקום. עדיין הדברים הקטנים, ולעיתים היומיומיים, מלווים במאבק לא קטן.

השפה שלנו לא תקינה לעיתים וניתן לשמוע מילים שחייבות לצאת מהלקסיקון כמו "מפגר",

"אוטיסט", "חולה נפש". וגם גרסאות עדינות יותר כמו: סובל, לוקה, לא כשיר. מילים שנושאות איתן מטען שלילי ושיחד איתן כל האנשים עם מוגבלות נצבעים בגוון שלילי, נשארים לא פעם בצד, שקופים, בלתי נראים.

דהיינו, חוק לבד אינו מספיק! יש לפעול לשינוי אמיתי ומהותי בלבבות האנשים. שינוי כזה ישנה את האופן בו החברה פוגשת אנשים עם מוגבלות ואת חוויית היומיום שלהם, מחוויה של אפליה וסטיגמות, לחוויה של שוויון ושותפות. שהרי, כל אחד ואחת מאיתנו עשוי להיות ביום מן הימים אדם עם מוגבלות או בן משפחה של אדם עם מוגבלות. החקיקה, היישום והפעילות הם חלק מהתהליך שכולנו נמצאים בו. על מנת להמשיך לעשות שינוי יש צורך בשותפות ויש צורך במנהיגות. יש צורך במנהיגות שתפעל בנושא ברמה הלאומית ותחרוט על דגלה תפיסה של אנשים עם מוגבלות כחברים פעילים ויצרנים בחברה. דרושים לנו מנהיגים אמיצים ברמה המוניציפאלית, מנהיגים אמיצים בשירות הציבורי ומנהיגים אמיצים בכנסת ובממשלה. דרושה לנו הנהגה סוחפת ופורצת דרך שלא פוחדת לחשוב אחרת ולשבור מוסכמות והרגלים של שנים, הנהגה שרואה בערכים העומדים בבסיס חוק שוויון זכויות לאנשים עם מוגבלות ואמנת האו"ם ערכי יסוד של חברה מתוקנת אשר לאורם עלינו לפעול ובעבורם עלינו להילחם, מנהיגות שתשים לה כמצפן אמירה ברורה כי זכויותיהם של אנשים עם מוגבלות הן חלק בלתי נפרד מזכויות אדם בכלל, כי חשוב לאפשר לאנשים מגוון אפשרויות לחיות בקהילה, לעבוד בשוויון ולהתפרנס בשוק החופשי, שיש להסיר את החסמים מפני הקמת משפחה ולמנוע מצב שבו נמנע מאנשים לקבל החלטות אודות גורלם.

אנחנו בנציבות שוויון זכויות לאנשים עם מוגבלות, נמשיך לשאת בעול, לשנות עמדות, לאכוף, לתבוע, לדאוג ליישומן של החוק הקיים בכל הכלים שברשותנו. אנו נמשיך לדאוג כי קולם של אנשים עם מוגבלות יישמע בכל דיון רלוונטי. מדובר בשותפות ואם נעבוד ביחד, כל אחד מהמקום שלו, אין לי ספק שהעתיד של כולנו יראה טוב יותר, שנגיע לחברה ישראלית שוויונית באמת, כזו שמכילה כל אחד ואחת מאיתנו ושבה נרצה לגדול ולגדל את ילדינו לתוכה.